

**Міністерство культури та мистецтв
України**

**Обласний методичний кабінет учбових закладів
мистецтв та культури**

**ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДАХ ГУМАНІТАРНОЇ
СПРЯМОВАНОСТІ**

Збірник наукових праць

**Харків
ПринтДизайн
2003**

ББК 85.31
1162
УДК 636.081

Редакційна колегія з педагогічних наук:

- Гребенюк Г.Є.** – доктор педагогічних наук, професор кафедри прикладної соціології Національного університету внутрішніх справ
Золотухіна С.Т. – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди
Подберезький М.К. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри козацької педагогіки Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди;
Сисоєва С.О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувача відділом педагогічних технологій неперервної професійної освіти Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України;
Тюріна В.О. – доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної психології і педагогіки Національного університету внутрішніх справ.

**За загальною редакцією
доктора педагогічних наук Г.Є. Гребенюка**

Рекомендовано до друку вченою радою Обласного методичного кабінету учбових закладів мистецтва та культури протокол № 14 від 26.12.2002 р..

I 62

Інтенсифікація професійної підготовки студентів у навчальних закладах гуманітарної спрямованості: Збірник наукових праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури.—Харків: Принт Дизайн, 2003. — 212 с.

Вміщено матеріали, які висвітлюють проблеми теорії та практики загальної педагогіки та педагогічного процесу, що реалізуються в галузях професійної освіти, мистецтвознавства та культурології. Розглядаються актуальні питання змісту професійної підготовки, гуманітарної спрямованості навчання та теоретичні проблеми мистецтвознавства. Цей збірник наукових праць, матеріали якого присвячені професійній освіті та мистецтвознавству, доводить методологічну суттєвість навчально-педагогічного та дослідницького процесів.

Розраховано на науковців, викладачів, аспірантів та студентів педагогічних вищих навчальних закладів мистецтва та культури, слухачів навчальних закладів післядипломної освіти, докторантів, аспірантів та наукових співробітників.

© Методичний кабінет учбових закладів мистецтва та культури, 2003.

Зміст

<i>Авсієвич М.Л.</i> ПРОБЛЕМАТИКА МОРАЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДХИЛЕНЬ В ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ.....	6
<i>Блазій Г.В.</i> ПРОБЛЕМА МОРАЛЬНОГО ДОСКОНАЛЕННЯ І ВИХОВАННЯ ЛЮДИНИ	10
<i>Васильєва М.П.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИЧНУ МОДЕЛЬ ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА	15
<i>Васильченко Л.Л.</i> ПЕДАГОГІЧНА ЗАДАЧА ЯК ЗАСІБ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ	23
<i>Герасимович М.В.</i> ОПРЕДМЕЧУВАННЯ І РОЗПРЕДМЕЧУВАННЯ ЗНАННЯ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	28
<i>Городиський М.І.</i> ПРАВОСВІДОМІСТЬ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ.....	32
<i>Гребенюк Г.Є.</i> КОЗАЦЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ГАРМОНІЙНИХ МІЖІНДИВІДУАЛЬНИХ ТА МІЖГРУПОВИХ ВІДНОСИН.....	40
<i>Грубич Д.Ю.</i> ФІЗИЧНЕ САМОВИХОВАННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	50
<i>Грубич О.Ю.</i> СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЯК КОРЕКЦІЯ ОСОБИСТОСТІ	56
<i>Дармограй В.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	61
<i>Демічева І.О.</i> ДОСЛІДНИЦЬКА КУЛЬТУРА ВЧИТЕЛЯ	66
<i>Дьомін І.О.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ	72
<i>Жигло О.О.</i> ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	77
<i>Карпова Л.Г.</i> ПІДВИДИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ	82
<i>Клочко А.М.</i> ПІДГОТОВКА УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ДО ВИБОРУ ЮРИДИЧНОЇ ПРОФЕСІЇ.....	88

<i>Коротецька Н.Ф.</i> ТОЛЕРАНТНІСТЬ І СПІЛКУВАННЯ.....	92
<i>Кравченко О.М.</i> МОТИВАЦІЙНО-ЦІННІСНЕ ВІДНОШЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ.....	97
<i>Лазутський А.Ф.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВРАХУВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МОВЛЕННСВОЇ Й КОЗАЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ У ВІЙСЬКОВОМУ УНІВЕРСИТЕТІ.....	102
<i>Марченко О.М.</i> ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ВИКОРИСТАННЯ ОСОБИСТІСНО- ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.....	104
<i>Машилякевич Н.М.</i> ПРАВОВА СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.....	110
<i>Наконечний О.А.</i> КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА – ФАКТОР ВИХОВАННЯ ПАТРІОТА УКРАЇНИ.....	114
<i>Островерх О.О.</i> СУЧАСНЕ ТЕОРЕТИЧНЕ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МОНИТОРИНГУ.....	119
<i>Павленко О.В.</i> ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ВІДНОШЕНЬ.....	123
<i>Поліщук А.І.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ДЕРЖАВНИХ НОРМАТИВНИХ АКТИВ ПРО ОПЛАТУ ПРАЦІ ТА ЛОКАЛЬНОГО НОРМОТВО- РЕННЯ В АГРАРНИХ КООПЕРАТИВАХ.....	129
<i>Порохня Л.А.</i> КОНФЛІКТНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ.....	134
<i>Соловійова Ю.О.</i> ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ КОЗАЦЬКИХ ТРАДИЦІЙ.....	138
<i>Стефанюк С.К.</i> ЕТНОВИЗНАЧАЛЬНІ ФУНКЦІЇ КОЗАЦЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ.....	145
<i>Тверезовська Н.Т.</i> КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЕКСПЕРТНИХ СИСТЕМ.....	157
<i>Титова Н.К.</i> ПАТРІОТИЧНІ МОТИВИ КОНСТИТУЦІЇ П.ОРЛИКА.....	165
<i>Трофімов О.Є.</i> ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У НАВЧАННІ.....	169

<i>Хатулицева С.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ВИКЛАДАЧА-ПОЧАТКІВЦЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	175
<i>Шадріна А.В.</i> ПРО ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї ЯК ОДНОГО З НЕГАТИВНИХ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ПІДЛІТКА	180
<i>Шемизон Н.Ю.</i> КРИЗА ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ НОРМ СУСПІЛЬНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ	185
<i>Харченко С. Г.</i> РІВЕНЬ СУБ'ЄКТИВНОГО КОНТРОЛЮ ЛІЦЕЇСТІВ ТА АДАПТАЦІЯ ДО УМОВ НАВЧАННЯ	190
<i>Язиков О.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРИВАТНОЇ ШКОЛИ	196
<i>Плотніков П.В.</i> ПРОБЛЕМИ ГУМАНІТАРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	201

Козацька педагогіка вчить як по-справжньому любити Батьківщину і на політичних помилках свого народу, аналізу недоліків, примножувати віру у майбутнє; на зразках і ідеалах духовного характеру формувати людину громадянина.

При висвітленні негараздів треба пам'ятати, що існує різного роду критика. Є критика іронічна, зловна, нігілістична. Такий підхід властивий ворогові. У Збройних Силах України завдяки аналізу козацької героїки має розвиватися критика конструктивна, творча, виховна, що сприятиме подоланню негативних явищ, процесів та тенденцій.

Враховуючи аналіз державницького підходу позицій багатьох гетьманів у виховній роботі, чільне місце має належати роз'ясненню сутності української культури, державності, національної ідеї, що втілює в собі козацька педагогіка і є показником високого рівня етнічної самосвідомості. Важливе значення має розкриття змісту та спрямованості державної політики, висвітлення основних етапів становлення української державності, проблеми державного будівництва, армії, її ролі в житті суспільства. Така робота збагачує систему спілкування військовослужбовців, їхні знання, сприятиме виробленню ними критичного ставлення до подій і фактів історії, нових явищ суспільного життя.

Ми матимемо можливість розкрити розуміння громадянськості, духовної спільності не лише минулих і сучасних поколінь, але й зміст духовних основ, що формуються в нових умовах.

Духовні аспекти козацької педагогіки можуть протидіяти нігілістичному ставленню до історії України, держави, суспільних ідеалів, що дуже важливі для військової могутності нашої країни, усвідомлення військовослужбовцями свого покликання, призначення, обов'язку самовіддано служити Україні, українському народові.

Найсуворіша дисципліна не зможе створити армію і примусити її воювати, якщо воїни не будуть об'єднані внутрішнім почуттям солідарності, не усвідомлять себе частиною єдиної нації. Любов до Батьківщини, віра в те, що кожен вирішить всі поставлені перед державою завдання, а воїн подолає існуючі негаразди в різних сферах життєдіяльності, передбачає історичне висвітлення значення могутності і нескореності національного війська у минулому.

СУЧАСНЕ ТЕОРЕТИЧНЕ ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ ПЕДАГОГІЧНОГО МОНІТОРИНГУ

Інтергативні процеси, які відбуваються в науці, сприяли введенню в педагогіку багатьох понять з інших областей наукового знання. Одним із таких понять є *моніторинг*. Сучасний словник іноземних слів визначає моніторинг (від лат. *monitor* – застережливий, англ. *monitoring* – контроль) як постійне спостереження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату чи первісним пропозиціям.

Теоретичні й практичні передумови проведення педагогічного моніторингу були створені в педагогічній науці й практиці в середині 70-х років минулого століття. Безпосередня потреба в його проведенні виникла в зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС, внаслідок якій з'явилася необхідність з'ясувати особливості процесів навчання й виховання особистості в районах радіоактивного зараження. При цьому спочатку застосовувався суто медичний моніторинг. У рамках федеральної програми "Діти Чорнобиля" стали розроблятися теорії й технології соціологічного й психологічного моніторингу. На думку А.А.Орлова, інформація, одержувана в результаті медичного, соціологічного і психологічного моніторингу має специфічний характер і викладається мовою мало зрозумілому працівникам освіти. У той же час зовсім очевидно, що дані зведення, переведені на мову педагогіки, украй необхідні для відновлення системи утворення на основі обліку особливостей сучасної соціально-економічної й екологічної ситуації.

Цю адаптаційну функцію може виконувати педагогічний моніторинг, який має специфічний об'єкт вивчення і забезпечує педагогів, керівників освітніх установ і органи керування якісною й своєчасною інформацією, необхідної для прийняття рішень по оптимізації різних рівнів освітнього процесу. Як основу для подальшого теоретичного аналізу ми пропонуємо використовувати, таке визначення: *педагогічний моніторинг* - є процес безупинного науково-обгрунтованого, діагностіка-прогностичного спостереження за станом, розвитком педагогічного процесу з метою оптимального вибору освітніх цілей, завдань і засобів їх рішення. У краткому тлумачному словнику "Основи педагогічних технологій" перераховані наступні види педагогічного моніторингу:

Моніторинг дидактичний. Спостереження за різними сторонами навчально-освітнього процесу.

Моніторинг виховний. Спостереження за різними сторонами виховно-освітнього процесу. Враховується система зв'язку відносин, характер взаємодії учасників освітнього процесу.

Моніторинг управлінський. Спостереження за характером взаємодії різних управлінських рівнях у системах: керівник - педагогічний колектив; керівник - учнівський колектив; керівник - колектив батьків; керівник - позашкільне середовище; вчитель - вчитель; вчитель - учні; вчитель - сім'я.

Моніторинг соціально - психологічний. Спостереження за системою колективно - групових, особистісних відносин, за характером психологічної атмосфери колективу, груп.

Методологічною основою проведення педагогічного моніторингу є система методів науково-дослідної роботи, які носять діагностичну спрямованість: принцип безперервності; принцип науковості; принцип виховної доцільності; принцип діагностико-прогностичної науковості; принцип прогностичного моніторингу; принцип цілісності наступності. Звертає на себе увага значимість для проведення моніторингу таких методів, як методи моделювання і констатуючого (діагностичного) експерименту.

Ми вважаємо, що педагогічний моніторинг, повинний проводитися на підставі зазначених вище принципів і відповідати наступним положенням і вимогам:

Одним із системоутворюваних положень педагогічного моніторингу, проведеного на запропонованій нами методологічній і технологічній основі, є положення про його прогностичне обґрунтування.

Називаючи педагогічне прогнозування "складним безперервним процесом, специфічною формою конкретизації передбачення" В.О.Кутєв прийшов до висновку, що в нашій країні є чотири типи педагогічного прогнозування: соціально-педагогічне (І.В.Бестужев – Лада), теоретика - методологічне (Б.С.Гершунський), дослідна – експериментальне (Е.Г.Костяшкін) і особисто орієнтоване (А.М.Гендін).

Соціально-педагогічне прогнозування. Суть прогнозування, на думку І.В.Бестужева-Лади, порозумівається двома різними дослідницькими технологіями:

- Одна зводиться до умовної екстраполяції у майбутнє тенденцій, що спостерігаються, закономірності розвитку яких у минулому й сьогодні досить відомі (пошуковий чи експлораторний прогноз).

- Інша націлена на визначення можливих шляхів рішення проблем, виявлених прогностичним пошуком, досягнення визначеної мети, деякого оптимуму по заздалегідь заданих критеріях ціліполагання (нормативний прогноз).

Теоретика - методологічне прогнозування. У концепції Б.С.Гершунського викладені тверді вимоги до педагога-дослідника: він повинний володіти необхідною міждисциплінарною інформацією прогностичного характеру, тільки ця умова дозволить йому аналізувати прогностичний фон з урахуванням педагогічних завдань, іншими словами необхідно педагогічне мислення прогностичного рівня. Указуючи, що як основні методи прогнозування використовується метод екстраполяції й експертних оцінок, він особливою увагою приділяє методу моделювання, матеріального й уявного. Б.С.Гершунський надає особливого значення інформаційному підходу до одержання випереджальної інформації.

Дослідна - експериментальне прогнозування. Лабораторією, якою керував Е.Г.Костяшкін з 1975 по 1983 рік, була розроблена методика одержання знань про можливі варіанти рішення прогностичної задачі в діючій моделі. Забезпечуючи перевірку теоретичних висновків, така модель конкретизує теоретичні положення, сприяє нагромадженню нових фактів.

Е.Г.Костяшкін і його сподвижники екстраполювали в майбутнє як базовий тип єдину загальноосвітню трудову політехнічну школу, до складу якої входять: стабільна структура загального середнього освіти у виді початкової, неповної середньої й середньої ступіней; розвиваюча класно-урочна система навчання; значно розширена, гнучка організація позаурочної діяльності.

Особисто орієнтоване прогнозування. На думку А.М.Гендіна, такому прогнозуванню притаманні всі особливості соціального передбачення: імовірнісний, різноманітний характер, здатність впливати на хід подій, синтез пошукового і нормативного підходу до майбутнього, а поверх того - звертання до реальних особистостей з їх справжніми помислами, почуттями й настроями.

Провівши аналіз основних методологічних принципів прогнозування, ми вважаємо, що педагогічний моніторинг, повинний ґрунтуватися на вихідній прогностичній моделі освітнього процесу. Ця модель повинна відбивати основні тенденції соціально-педагогічної орієнтації освіти й у процесі моніторингу коректуватися, виходячи з результатів педагогічного спостереження і дослідна - експериментальної роботи. На основі положення про прогностичне обґрунтування педагогічного моніторингу, визначаються соціально значимі цілі, досягнення яких студентами сприяє рішенню головної задачі освітнього процесу у вищому навчальному закладі - підготовці кваліфікованих кадрів, які відповідають усім вимогам соціального замовлення.

Одним з основних положень педагогічного моніторингу є положення про *діагностичне пізнання фактів і явищ освітнього процесу.* У сучасній педагогічній літературі *діагностичне вивчення* визначається як

процес дослідження, спрямований на одержання достовірного знання про стан (характер, якість) якогось елемента педагогічної системи (процесу, явища, особистості, групи). Розрізняють наукове й діагностичне вивчення. Якщо в результаті наукового вивчення одержують об'єктивно нове знання про досліджуваний об'єкт, то діагностичне вивчення спирається на систему заздалегідь отриманих іншими науками нормативних описів досліджуваного об'єкта і виявляє його індивідуальні особливості в межах норми і фіксує відхилення від норми. Основними етапами діагностичного вивчення є *дiзнавання, розпiзнавання та розумiння*.

Дiзнавання - перший етап діагностичного вивчення, який характеризується переважно безпосередньо-почуттєвим сприйняттям діагноста, спостережливих процесів і явищ.

Другий рівень діагностичного вивчення прийнято називати, *детермінуючим*. Основною його задачею є визначення причин і факторів, виявлених особливостей об'єкта. Ця робота проводиться на етапі *розпiзнавання*, тобто на основі раціонального мислення, визначення ведучих інтегративних ознак, що розкривають педагогічну значимість процесів і явищ і дозволяють співвіднести отримані дані з практичною діяльністю.

У ході *типологічного* рівня діагностичного вивчення отримані дані другого рівня відносяться до типу чи класу педагогічних реалій.

Останній етап діагностичного вивчення - *розумiння* - специфічний стан свідомості педагога, який фіксує впевненість в адекватності представлення про об'єкт. Розуміння, досягнуте в ході діагностичного вивчення, спирається на систематизовані, логічно організовані способи й форми пізнання.

Ми вважаємо, що на основі положення про діагностичне пізнання процесів і фактів педагогічної дійсності, у ході педагогічного моніторингу виробляється спостереження за тенденціями зміни показників, визначених у ході розробки і прогностичного обґрунтування вихідної моделі освітнього процесу чи його елементів.

Для проведення педагогічного моніторингу на основі вимоги безперервності, цілісності й наступності процесів спостереження найбільше доцільно розробляти технологічну карту його проведення, яка включає декілька логічно й змістовно взаємозалежних і взаємообумовлених етапів. Технологічна карта повинна складатися на основі системного підходу до проведення педагогічного моніторингу.

Ми пропонуємо наступну *технологічну карту* проведення педагогічного моніторингу в системі вищої освіти при багаторівневій підготовці фахівців:

1 етап – підготовчий: визначення ведучих тенденцій розвитку вищої освіти в країні і за рубежом і на цій основі вироблення напрямків удосконалювання освітнього процесу в конкретному

навчальному закладі; розробка соціально значимих критеріїв оцінки стану освітнього процесу на його різних рівнях; створення нормативно - пошукових моделей діяльності різних учасників освітнього процесу на основі методології нормативно - пошукового прогнозування і педагогічної кваліметрії.

2 етап - адаптаційно - настановий (перший семестр навчання): вивчення учасниками освітнього процесу прогностичних моделей діяльності; створення соціальних умов для успішної адаптації студентів до системи навчання у вищому навчальному закладі України;

3 етап - вихідно-діагностичний (другий семестр навчання). На індивідуальному, індивідуально - груповому і колективно - груповому рівнях визначення стану: пізнавальної активності студентів; адміністративних взаємин; наукової праці; суспільної роботи.

4 етап - змістовно - технологічний (другий - восьмий семестри навчання): удосконалювання організації освітнього процесу; технологізація процесу викладання; комп'ютеризація освітнього процесу; педагогізація адміністративних взаємин; удосконалювання наскрізної практичної підготовки студентів; створення більш сприятливих умов для розвитку творчих здібностей студентів; розвиток комунікативних якостей особистості студентів.

5 етап - підсумково - діагностичний (третій - восьмий семестри). На індивідуальному, індивідуально - груповому і колективно - груповому рівнях визначення тенденцій розвитку: пізнавальної активності студентів; адміністративних взаємин; наукової праці; суспільної роботи.

Павленко О.В.
м.Харків

ФОРМУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КОМПОНЕНТА ВІДНОШЕНЬ

Опанувати професією вчителя і педагогічною майстерністю можна лише на індивідуально-особистісному рівні. Що ж розуміється під індивідуальністю?

Психологічний словник дає наступне визначення цього поняття. Індивідуальність - це «людина, яка відрізняється з боку своїх соціально значущих відмінностей від інших людей; своєрідністю психіки та особистості індивіда, своєю неповторністю». Ці відмінності впливають як на засвоєння навчального матеріалу, так і на стиль діяльності студента. Ось